

za samoobrazovanje

Riiten

n°11-12/15.11.12 društvena pitanja

uciteljneznalica.org

JNA i raspad Jugoslavije

U četvrtak 1. novembra u Centru za kulturu dekontaminaciju održan je okrugli sto o ulozi JNA u raspadu Jugoslavije, prvi u seriji okruglih stolova u okviru projekta Imenovati TO ratom. Cilj ovog projekta je uspostavljanje dijaloga i saradnje između ratnih i antiratnih veterana – svedoka da Srbija jeste bila u ratu, što sve vlasti od devedesetih godina do danas jednodušno negiraju. Današnja pozicija ratnih veterana nametnula je preispitivanje uloge JNA u raspadu Jugoslavije kao jednu od najvažnijih tema, budući da većinu veteranskih udruženja i dalje predvode nekada aktivna vojna lica, koja još uvek štite mitsku sliku o vojsci, štiteći tako svoje privilegije. Oni drže poziciju zastupanja svih veterana, uprkos tome što nisu svi

veterani, tačnije ogromna većina nije nasledila od JNA ista prava i privilegije. Iako su svi veterani. Okrugli sto je moderirao Miroslav Hadžić, a učestvovali su bivši predsednik Predsedništva SFRJ Borisav Jović, antiratni aktivisti Pavluško Imširović, Srđa Popović, Vesna Pešić, Dragomir Olujić, Lazar Stojanović, general u penziji Stevan Mirković, novinari Miša Vasić i Aleksandar Vasović, bivši sudija vojnog suda Đorđe Dozet, bivši gradonačelnik Knina Drago Kovačević, istoričar Bojan Dimitrijević, vojni analitičar Ljubodrag Stojadinović. Prenosimo tekst Miroslava Hadžića o ulozi JNA u raspadu Jugoslavije i izvode iz pojedinih diskusija. Ivan Zlatić

Uloga JNA u raspadu Jugoslavije

koristi, kako se tada verovalo, trebalo da imaju obe strane. Tadašnji se državni vrh, naime, svim silama trudio da održi privid o tome da Srbija nije učesnik niti jedan od novinarka nastalog rata. Otud su, što uz javnu što uz skrivenu pomoć države, u rat iz Srbije odaslati svi oni koji su iz ličnih i drugih razloga za vojevanje bili spremni. Nadenuvši im odoru dobrovoljačku, srpski su se vođi bili ponadali da su tragove o svojoj umešanosti uspešno zameli. Usput rečeno, kada je počelo da manjka onih koji su jedva čekali da uskoče u rat, pribavljanje novih dobrovoljaca prešlo je u nadležnost vojne policije. Ondašnje su srpske ratovode svoje delegirane ratnike zauzvrat unapred i prečutno abolirali od svake krivične, političke i moralne odgovornosti za broja ubistva, pljačke i ostala nepočinstva. Za to su vreme prestoni voditelji rata, koji se njima nije dogodilo, u sadejstvu sa svojim medijskim huškačima i lovcima na blago prionuli na temeljnom pljačkanje Srbije i u njoj preostalih podanika. Zaglušujuća je zato ćutnja koja vlada Sr-

DA bi bili otkriveni razlozi zbog kojih je normalizacija Srbije tegobna i teskobna treba, uz sve ostalo, imati na umu to da ona i njeni žitelji svakoga dana plaćaju visoke ekonomske, socijalne i političke račune iz ratova na prostorima bivše Jugoslavije. Slaba je uteha to što ona, kako podučavaju ovašnji krojači i novog pamćenja i ciljnog zaborava, u tome navodno nije učestvovala. Čak i da je to bilo tako, a nije¹, u konačnici je reč o združenoj prevari u izvedbi ondašnjih vrhovnika Srbije i nemalog broja njenih ratno nastrojenih žitelja. Tom je zgodom, naime, između ovih aktera obavljena trampa iz koje je trajne

vrednosni sistem na kojem je Jugoslovenska narodna armija postojala, bratstvo – jedinstvo, Vojska se raspada po šavovima kao i država. Država koja generiše i podstiče raspad sopstvene vojske, vojska koja ima ambiciju da sačuva državu, a to ne može i ne ume i u stvari potencira raspad države. To je međusobno dejstvo akcije i reakcije koje je po suštini i po ishodištu destruktivno.

Na nivou rukovodstva Jugoslovenske narodne armije, kao institucije koja se sastojala od trista hiljada ljudi, sa jednim kolektivnim umom, taj kolektivni um su personalizovali ljudi koji nisu reprezentovali duh koji je mogao da izađe iz jedne takve snage. Mislim i na savezne sekretare, načelnike Generalštaba i druge ljude koji su radili odgovorne funkcije u Generalštabu poslednjih deset godina pred raspad. Pred sam početak raspada u krvi, Vojska je imala ambiciju da sačuva državu. Više puta je portparol Vojske izlazio i govorio da Jugoslovenska narodna armija neće dozvoliti raspad Jugoslavije. Ja mislim da to nije bio njen posao, jer, ona to, naprosto, ne ume da radi. Jugoslovenska narodna armija se raspala, praktično, na vojske država koje su nastajale na tlu bivše Jugoslavije. Ona je tada prestala da postoji kao Jugoslovenska narodna armija. Kada je ona prestala da postoji, njeno rukovodstvo je postavilo novu tezu. Milošević i njegova grupa su mislili o načinu na koji da se organizuje militarizam u Srbiji. Postoji tu jedna militaristička inverzija: mnogi oficiri su bili mirovnjaci – pacifisti i mnogi civili bili su militaristi. Između njih dolazi do jedne reakcije koja vodi raspadu. Onda smo iz vojno – policijskog rukovodstva čuli idiotsku ideju, foskulu: „Jugoslovenska narodna armija će biti tamo gde je narod bude želeo kao svoju“. Izgledalo je da se ta ideja ostvaruje na nivou tampon – zone između zaraćenih strana. Onda, da bi to mogla da bude vojska na granicama neke apstraktne, utopističke države, koju bi Jugoslovenska narodna armija predstavljala kao vojska te države. Odatle potiče utopistička ideja, pomalo suluda, da vojska može da nadživi svoju državu. A bilo je jasno da sve manje ljudi želi Jugoslovensku narodnu armiju kao svoju, pa i Srbija, kojoj se ostaci Jugoslovenske narodne armije nude kao supstitucija za ono što je tokom sukoba nastalo.

Građanski rat je vođen pre svega snagom i kadrovima Jugoslovenske narodne armije. Potekli su iz Jugoslovenske narodne armije i postali ratni protivnici. Jugoslovenska narodna armija je bila generator toga rata i u tom trenutku njena se uloga završava. Mistifikacija službi je doprinela i tome da ne znamo celu istinu, jer smo precenili poreklo moći koja dolazi iz službi bezbednosti. I danas one imaju staljiniističku strukturu, ali to je priča koja se mora razrešiti u našem društvu, od koje će zavisišti sva naša saznanja o tome šta se zaista događalo u istorijskom vremenu u

kojem se Jugoslovenska narodna armija raspala na takav način. Još jednom želim da kažem da postoje još neki razlozi da odnos prema Jugoslovenskoj narodnoj armiji ne bude apsolutno odiozan. To je, takođe, krajnost iz koje ne mogu da proizađu dobri zaključci.

Miloš Vasić

SLUŽBE bezbednosti su državni organi i u untrašnjepolitičkim pričama, pošto spoljnopolitički obaveštajni rad nikad nisu uspele da savladaju kako treba, sve od 1991. godine su na delu amaterske, spletkaroške kombinacije, gde jedni drugima prodaju ciglu. Svodi se na onu mangupsku priču: „Dobro je da smo mi tu, da nas nema, tebe bi ubili“ itd. U trenutku kada je ta služba trebalo da postupi, a to je kraj 1990. početak 1991. godine, bavila se švrcom noružanja i kojekakvim stvarima za koje znamo. Proizvela je jedan čudan film u kojem su osnovne zapovesti bezbednosno-operativnog rada bile narušene. Jer, u tom filmu su iskompromitovali dve svoje saradničke veze koje su kasnije loše završile. Služba koja tako nešto uradi pogrešno računata da će imati neke buduće saradnike. Služba koja počne da dostavlja poželjne umesto istinitih podataka je osuđena na propast, kao i režim kojem služi, čemu smo posvedočili u međuvremenu. Do dana današnjeg će svi redom iz vojne službe bezbednosti tvrditi da se nikada nisu mešali u civilne poslove, a posle smo videli da su imali gomilu saradničkih veza u civilu i da su pokrivali civile vrlo dobro. Ali su to radili na svoj način. Milošević nikada nije verovao Vojsci, pa ni vojnoj službi bezbednosti, zaključno sa Acom Dimitrijevičem, zaključno sa danom kada se smenjen marta 1999. godine. Ne bih mistifikovao Službu previše, njihovi su dometi ograničeni, oni ne mogu da vladaju državom. Drugo, general Mirković i gospodin Jović su govorili o Jugoslovenskoj narodnoj armiji kao o monolitu koji je od početka do kraja isti. To nije tačno, u šta smo se uverili tokom raspada Jugoslovenske narodne armije i mobilizacijske krize. To nije nije ista i istomisleća grupa ljudi. Generalski vrh je sebi dozvolio da ih Slobodan Milošević navuče na najjeftiniju podvalu na svetu, da od njih napravi majmune i bacil ih.

Đorđe Dozet

o iskazu saveznog sekretara za narodnu odbranu Veljka Kadrijevića na saslušanju završava. Mistifikacija službi je doprinela i tome da ne znamo celu istinu, jer smo precenili poreklo moći koja dolazi iz službi bezbednosti. I danas one imaju staljiniističku strukturu, ali to je priča koja se mora razrešiti u našem društvu, od koje će zavisišti sva naša saznanja o tome šta se zaista događalo u istorijskom vremenu u

naroda i međunarodnu zajednicu. Treći, najopasniji i najjači protivnik bila je vrlo organizovana i sinhronizovana aktivnost na onemogućavanje mobilizacije te podsticanje na dezerterstvo od strane raznih organizacija, majki, žena i slično. Kao najmanje opasnog protivnika imenovao je hrvatsku vojsku. Takođe je rekao da je za ostvarenje zadataka Jugoslovenske narodne armije bilo potrebno još petnaest do osamnaest brigada da bi se operacija konačno završila za deset do petnaest dana. Te brigade nisu uspele da dobiju, jer je mobilizacija propala.

Srđa Popović

U okviru pravne analize raspada bivše Jugoslavije bila mi je od velike koristi knjiga Borisava Jovića *Poslednji dani SFRJ*, u kojoj on piše kako je svesno menjan multinacionalni sastav Jugoslovenske narodne armije, i da su na tome insistirali Slobodan Milošević i on, kao i da su takve zadatke davali generalu Veljku Kadrijeviću. On je to činio, ali su mu zamerali da ne čini dovoljno brzo. U jednom trenutku najmanje još dve hiljade oficira je trebalo da bude „očišćeno“. Postavio sam pitanje kada je Jugoslavija prestala da postoji. Po mojim i analizama profesora Vladimira Vodinečića, koji to posmatra iz ugla privatnog prava, može se zaključiti da je taj datum odrediv, mada Badinterova komisija uvek govorila o „procesu raspada“. Ali, kako je od 8. oktobra 1991. godine pravo savezne države u republikama smatrano za strano pravo, ona je tada prestala da postoji. Kako je nakon toga moglo da postoji Predsedništvo zemlje koja više ne postoji i kako je mogla postojati vojska zemlje koja više ne postoji? Ona je bila samo grupa noružanih ljudi koja traži svog gospodara. Kad je došlo do globalnog pada komunizma, Jugoslovenska narodna armija je logično bila na strani tvrde linije, one koju je Milošević predstavljao, u trenutku kad su sve ostale republike, kako je Milošević govorio, predale vlast na tanjiru, a ovde se sećamo izjava: „Branite se ovo puškom kao što je i stečeno“. Kada je došlo do raspada Saveza komunista Jugoslavije, Milošević je shvatio da su preostala još samo dva instrumenta savezne vlasti – jedno je bio Ante Marković, njega ćemo da rušimo, on je izdajnik, plaćenik zapada, neprijatelj. A drugi instrument je bila vojska. Dočepali su se vojske kad su amputirali Sloveniju i kada je krnje Predsedništvo uspeo da se namegne kao vrhovni komandant te plaćeničke vojske. Milošević je u jednom trenutku bio izolovan od strane sveta kao jedini ostatak komunističkog sveta, koji misli i silom da se brani. Sa druge strane, vojska je bila indoktrinirana odbranom socijalizma, titozizma i Jugoslavije. Oni su bili u tom smislu ideološki prirodni saveznici. I jako su se brzo našli. Politički kontekst je vrlo jasan kao što je došlo do simbioze između Miloševića i vojske.

Izdavač:
Učitelj neznalica i njegovi komiteti
Imenovati TO ratom
CZKD
Urednik:
Ivan Zlatić
Dizajn i prelom:
Matija Medenica
Štampa:
Fotokopirnica „Student“

Imenovati TO ratom

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

bijom o ratnim izvorštima njenih sadašnjih tegoba. Istom se zgodom horski čuti o učestvovanju negdašnjih vojnih, policijskih i tajnoslužbujućih vrhuški, te njihovih potčinjenih u ratnom razaranju socijalnog, ekonomskog i moralnog tkiva rodne zajednice. Bez valjanog je javnog priznanja otud ostao i njihov svesrdan doprinos radikalnoj kriminalizaciji Srbije i sveobuhvatnom korumpiranju matičnog društva. Teško je stoga od njihovih naslednika sada očekivati da taj udeo valjano izmere i kazneno odmere, jer su i oni potekli iz istog legla. Još je bučnija državna ćutnja o ulozi u svemu tome političkih i ratnih naredbodavaca ovim formacijama. Ovo tim gromkija, jer su na vlast opet stigli njihovi ondašnji – mada po sopstvenom priznanju u međuvremenu demokratski preobraženi i pročišćeni – partijski i ministarski poklisaari.

Sudbina druge Jugoslavije, pa time i Srbije, ne može se razumeti bez istraživanja uloge i doprinosa JNA njenom ratnom rasturanju. Isto tako, treba znati to da JNA nije mogla da izbegne sudbinu Jugoslavije – ukidanje države nužno je vodilo ukidanju i njene vojske. Mit o JNA je definitivno razbijen, a da o njenoj pravoj prirodi danas ne znamo mnogo više nego juče. A njena prava priroda, time i sposobnost, jedino su se mogle pokazati u ratu. Pucanje mita o moći vojne sile ne znači da su se žitelji današnje Srbije oslobodili mita o moći vojne sile. U preovlađujućem pristupu ratnom saldu JNA postoje dve konstante. Većina analiza u svojim naporima zastaje na kapijama JNA, zbog čega im nedostaju ozbiljni uvidi u socijalno, vojno i političko biće ove vojske. Tom je zgodom bez veče zadržske povučene znak jednakosti između komandnog vrha JNA i njenog celokupnog sastava. Time su iz analize isključeni unutararmijski tokovi raspodele moći koji su Kadrijeviću i generalskom vrhu omogućili da za svoje političke svrhe (zlo) upotrebe JNA i većinu njenih pripadnika. Izvan ozbiljnog uvida otud ostaju socijalne, ideološke, političke, nacionalne i vrednosne posledice učešća JNA u ratnom razaranju sopstvene države.

• JNA je akter kod koga je najteže otkriti unutrašnju logiku vojnog i političkog delovanja. Istovremeno, JNA je akter za koga je najlakše dokazati da se nije pridržavao osnovnih pravila svoje struke, te da je zbog toga pao na sopstvenim premisama;

• JNA je akter čije je delovanje, u sprezi sa ostalim, unutrašnjim i spoljnim, vojnim i političkim činocima, izazvalo najpogubnije posledice, ljudska, materijalna i ostala razaranja. Istovremeno, JNA je rezultate svog razornog delovanja u nesmanjenom obimu isporučila i sopstvenom vojničkom i starešinskom sastavu;

• JNA je akter koji je, što voljno što iznuđeno, navodno spasavajući Jugoslaviju, učestvovao u razaranju sopstvene države i tom prilikom razorio i samog sebe;

• JNA je jedini akter koji je, u saradnji sa krnjim državnim vrhom SFRJ, sam sebi ukinuo legitimitet i legalitet. To je pak njene čelne generale podsticalo da po meri sopstvenih a promenljivih interesa ulaze u koalicije sa drugim učesnicima rata;

• JNA je akter koji je u početnim i pre-sudnim fazama razrešavanja krize imao relativno visoku autonomiju delovanja;

• JNA je jedan od aktera koji je sve vreme rata bio u najtežoj vojnoj i političkoj situaciji. Ratovao je bez jasnih ciljeva, bez legalne vrhovne komande, bez socijalnog zaleđa i bez dovoljne političke podrške. Prema tome, JNA je jedini akter koji pri zatečnim pretpostavkama ovaj rat, ni u kom smislu, nije mogao dobiti.

• JNA je jedan od aktera čije je delovanje

¹ O tome rečito i dokumentovano svedoči optužnica koju je Borisav Jović ispisao protiv sebe ali i svog šefa te ostalih saučesnika u tom preduzeću; uporedi: Bošnjav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, Kompanija Politika, Beograd, 1995.

